

Fiskeläget Näset, Askums Socken, Sotenäs Härad
När elektriska nätet byggdes

Den brist i belysningshänseende, som inträdde under världskrigets senare skede, då Sverige helt avstängdes från tillförsel av petroleum, gjorde att frågan om Bohusläns elektrifiering fick en knuff framåt, kraftigare än något annat sätt kunnat åstadkomma.

Vid 1914 års landsting förelåg motion från Lars Larsson i Huveröd om utredning i ärendet, men denna framsynta idé avvisades av den då allena rådande högern inom tinget med bland annat den motiveringen, att man gjorde klokast i att vänta tills utvecklingen hann stabilisera sig på dessa områden. Den nu använda metalltrådslampan hade ersatt de gamla koltrådslamporna. Och det kan ju tänkas, att de en vacker dag kommer med lampor, som lyser utan tråd. Det blir ju en merkostnad att allt för ofta byta om lampor. Så udda argument framfördes. Metalltrådslampan står sig än idag.

År 1917 - 18 började en del nät inom Bohuslän utbyggas, till största delen med s.k. kristidsmaterial. Rena järnet fick ersätta vad som skulle vara av koppar. Material och arbetslöner stod i toppen och det blev dyrbara linjer, men det var inte gott att leva i mörkret. Visserligen var den gamla ljusstöpningen kommen igång, men det var endast möjligt, där det slaktades på hösten.

Priset på fotogen sprang i höjden ända till 18 kr litern; detta var ju det pris som på smygvägar kunde uppnås. Den som hade en liter brännvin att byta ut mot fotogen, fick som regel 2 liter fotogen. En småbrukare med 5 matfriska barn kunde av en välbärgad bonde få 6 kg fläsk i utbyte mot en liter brännvin. Bland bönderna var annars fotogen den begärligaste varan. Det var inte gott att sköta djuren i mörkret.

Bland fiskarekåren var det inte fullt så kännbart. De hade ju fotogen till sina motorer och hade i tid haft råd att förse sig för kommande behov; men krisen blev långvarig, och även deras förråd sinade.

I slutet av 1918 började skärgårdarne röra (??) på sig för att få kraft från Trollhättan. Landsbygden hade även haft sammanträden för frågan, men de sakkunniga

ingenjörerna, som kraftverket sände ut till dessa sammanträden, avrådde på det bestämdaste lantbrukarna för att försöka sig på med elektriskt, så länge byggnadskostnaderna stod så höga. Däremot tillstyrkte de de mera tätbebyggda samhällena att sammansluta sig i föreningar och bygga, ty genom dessa samhällens tätbebyggelse och de korta avstånden kunde byggnadskostnaderna hållas inom rimliga gränser.

För Sotenäs del föreslog Kraftverksledningen, att samhällena Hunnebostrand, Bovallstrand, Ulebergshamn, Gravarne, Smögen, Hasselösund, Fisketången, Näset och Veijern skulle sammanslutas till en förening. Trollhätte Kraftverk skulle så bygga högspänningslinje med transformator vid Hogenäs Vad (?). Härifrån skulle föreningen sedan bygga lågspänningslinje till respektive samhälle.

Landsbygden var synnerligen missnöjd med detta förslag. Det inbjöds till gemensamt möte i frågan och ivriga försök gjordes från lantmännen för att få samhällena och landsbygden i en förening. Detta lyckades delvis, enär samhällena Hunnebostrand, Bovallstrand och Ulebergshamn uttalade sig för anslutning till landsbygden; men samhällena i Kungshamn sade nej och uttalade sig för egen linje.

Omsider sammankallades så till ett möte i Smögen för frågans behandling, men samhällena Näset och Veijern kallades icke; troligen av det skälet, att Smögen, som ju i gemensamma angelägenheter hade svårt att komma överens med Gravarne, räknade med, att om Näset och Veijern kom med, så kom de säkert att stödja Gravarne-Tången och Smögen, Hasselösund kom då i en ohjälplig minoritet.

Emellertid hade Kommittén redan vid första sammanträdet blivit oense. Detta hade den goda följden, att ledamoten från Gravarne på egen hand inbjöd Näset till sammankomsten, en omständighet som föranledde Kommitens ordf., en från Smögen, att fråga ombuden från Näset, vem som kallat dem till mötet. Det upplystes, att ledamoten från Gravarne kallat oss.

Härtill svarade ordf.:

Det är inte meningen, att ni ska vara med, men har ni nu kommit hit, så får ni väl bli med.

Samtidigt blev det en avbasning för ledamoten från Gravarne. Ordf. sade ifrån, att annan man får inväljas från Gravarne, enär Ordf. annars skulle lämna Kommittén, ty icke ett sammanträde till vill han samarbeta med detta Gravarneombud.

Ombudet från Gravarne undvek att gå i svaromål; sammanträdet kunde övergå till förhandlingarna, och det beslutades att ett ombud från varje samhälle skulle resa in till Göteborg för en förorientering, dels hos de elektriska firmorna i branschen, dels

konsultera en ingenjörsfirma, som skulle vara föreningens ombud och upprätta ritningar och rak: Detta skedde på våren 1919

Ingenjörsfirman Eliasson besöktes och kom senare till ett sammanträde i Smögen, där han (?representanten för Eliassons) anställdes som föreningens ombud. Vidare besöktes ASEA huruvida de var villiga att utföra arbetet.

Här frågades, om arbetet skulle vara färdigt i år (1919). Då svaret härtill blev jakande, ruskade ingenjörerna på huvudet och sade: Alla vill ha det i år!

Under vistelsen i Göteborg kom ombudet från Gravarne, som var den mångkunnige och intelligente Axel B. Andersson, att fundera över Gravarne ställning gentemot Smögen. Gravarne hade sitt eget lilla belysningsnät, likström, drivet med dieselmotorer. Han hade tro, att de skulle kunna sälja detta och få ned sina kostnader; men det avrådde de sakkunniga från. De sade ifrån, att Trollhätte Kraftverk kan få driftstopp, och då var det bra att ha eget reservverk att sätta igång. Följaktligen räknade han ut, att ljuset för Gravarne skulle bli minst 50 % högre än för Smögen, vadan Kommittén skulle komma i en brydsam ställning; bäst därför att sätta krokben för det hela och stjälpå frågan.

När sammanträdet med samhällena hölls på Smögen och Kommittén redogjorde för sin resa, lade Axel Andersson ut texten om den gemensamma skulden Gravarne och Smögen hade förut, och om man nu skulle gå in för detta, torde det bli mera än vi orkar bära. Då vågade inte Gravarneborna sig på företaget; bäst se tiden an tills vidare.

När ombuden från Näset förstod vart det skulle bära, avlägsnade de sig från mötet. Exportören C James Andersson, som var ledamot i Smögenkommittén, gick efter oss och bad oss stanna. Vi svarade, att det ju inget tjänar till, men- sade vi-, har ni aldrig blivit lurade av Gravarne förr, så blir ni det i kväll. Mötets beslut blev även att icke för närvarande göra något åt saken.

Emellertid kom James Andersson dagen efter extra in till Näset och frågade, om Näset blir med, om Smögen och Hasselösund sätter igång. Härtill svarade Kommittén för Näset Ja. Det sammankallades nytt sammanträde å Smögen, varvid det enades om att Smögen, Hasselösund och Näset skulle gemensamt göra anläggning för att få elektriskt ljus.

Från Trollhätte Kraftverk gjordes den ändringen, i första planen, att dess transformator byggdes i Amborseröd i stället för Hogenäs-Vad.

Vid sammanträde med invånarna på Näset höjdes varnande röster för företaget icke av vad de själva förstod utan vad de på en del kontor i Göteborg fått till livs

av gamla direktörer: Deras auktoritet åberopade särskilt en skeppare, rik och förmögen. Kommittén kunde härtill endast svara:

att anslutningen var frivillig, och att inget av utgiften kom på skattsedeln annat än den ytterbelysning samhället kom anteckna sig för.

Rätt betecknande har det för övrigt varit bland invånarna på Näset, att motståndet till de arbeten som förelagts stämman alltid kommit från de bäst situerade. Hade alla varit lika välbärgade så vete fandan hur det skulle ha gått många gånger.

Kostnadsförslaget kom så omsider och löd för Näsets vidkommande på 53 tusen kr. Med de tecknade ljuspunkterna och en amorteringstid på 20 år, så stannade kostnaderna vid 10 kr per ljuspunkt och år.

Efter 18 år har kostnaderna kunnat nedbringas till ca 7 kr per ljuspunkt.

Anläggningen gjordes av Elektriska AB Eek i (?) Partille och, ehuru priserna vid anbudens avgivande innefattade s.k. krismaterial, hade priserna på de kuranta artiklarna fallit så att det ställde sig lika fördelaktigt som för järn, vadan vi fick koppar redan från början.

Arbetet påbörjades i sept. och man var lite orolig för att inte få ljuset färdigt till jul.

Fjorton dagar före jul kom Eeks Ingenjör Vindick (?) ut för att se på arbetet; både Kommittén och andra frågade, om det blir färdigt till Jul.

Ja, ni skall få besked, när jag fått se över det hela.

Frampå eftermiddagen meddelade han Kommittén följande:

Ni skall få ljus, vad på oss ankommer, till Jul; i annat fall skall ni få sparka fotboll med mitt huvud. Detta var ett besked, som folk förstod låg allvar i, och det var allmän god förhoppning.

År 1919, dagen före Julafton kl. halv 4, kom ljuset; Men, vilken glädje! Gatorna som förr alltid legat mörka, var nu ljusa. Folket sprang ut på gatorna och ropade till varandra: " Ser du ljuset? " Hans-Anna satt och lindade barnet, då ljuset kom; Hon släppte allt hon hade i händerna, så lellan (?lillan) ramlade i golvet, sprang ut på trappan och ropade: " Herre milde Gud, kom in och tag ungen !

Montörer och Kommittén hade haft att göra hela dagen med att gå i husen och sätta in proppar; detta var ju inte gott för allmänheten att begripa; det var svårt även för Kommittén. Albert Mattson, som var Kommittéledamot hade varit hos Alfred Börjesson och klarat av saken med hylsor, utan proppar. Det blev inget ljus. Börjesson kom till

kommitténs ordf. utan mössa, arg så håret reste sig och frågade varför i ”helvete” det inte kan bli ljust hos mig såväl som hos grannen. Han betalar väl inte mer än jä ?

Ja, när proppar kom dit, så blev där ljus. Börjesson sa: ” Johansson var frackast, han ska ha en sub.

Ja, när det blev lite lugn och ljuset lyste i varje fönster, så drack montörerna kaffe på kvällen hos Kommitténs ordförande; man erinrade sig Ingenjör Vindicks (?) löfte om ljuset.

Till honom avsändes följande telegram:

”Ljuset fungerar.
Fotbollslaget upplöst
Bollsparkarne”.

På Eeks kontor i Partille var även mycket att göra, där jobbades övertid. Det blev ett farligt spring för att få fatt i Ingenjören. Själva chefen var högst intresserad av att få veta vad som menas med dylikt telegram.

Ja, det dröjde en god stund, innan han erinrade sig, vad han sagt; men när det hade förklarats, utlöstes ett allmänt skratt, och tack för telegrammet kom samma kväll.